

Debatt

Mannaminnnet räcker inte till. Om arkeologin som politiskt medel för nutid och framtid.

»Arkeologi är vetenskap, kulturbyråkrati och attityder» (Welinder 2003, s. 177)

Debatten om kulturarvet som medel i samhällsbygget fick stort utrymme i dagspressen under 2004 och 2005. Det är en spännande tid, eftersom vår lilla del av den yrkesmässiga verkligheten oftast lever sitt liv i skuggan av ekonomiskt och politiskt sett tyngre verksamheter. Sorgligt nog har diskussionen blivit starkt polariserad. En äkta multivokalitet har inte kunnat höras eftersom nyanser försvinner i media. I dagspressen har motsättningarna dragits upp mellan »konservativa» och »förnyare», »empiriker» och »teoretiker», »elfenbenstornssittare» och »folkliga». Debatten har även gällt vitt skilda områden, vilket har gjort det svårt att finna en ingång som gör arkeologin relevant i samtalet.

De ämnen som varit tydligast har gällt kulturmiljövårdens behov av att förbättra dialogen med medborgarna, uttryckt i Agenda kulturarv, och prioriteringar som drabbat ämnesinriktade delar av Riksantikvarieämbetets verksamhet. Statens Historiska Museers arbete med att samtidsförankra sin del av kulturarvet och förslaget att upprätta ett Kulturarvsinstitut har varit två andra intressanta områden. Arkeologin har funnits med som en del av det som sagts, mer eller mindre explicit. Svårigheten har dock varit att positionera just arkeologin i debatten. Direkta uttalanden om ämnets roll i dagens Sverige lyser med sin frånvaro. Synpunkter från den uppdragsarkeologiska verksamheten inom Raä och regionala museer har inte synliggjorts, vilket är beklagligt. Det är mot bakgrund av denna mediedebatt och intryck vid mötet »Mångfald eller splittring» som anordnades av Raä i Nynäshamn 2004 som mitt inlägg skall ses. Jag menar att man trots frånvaron av explicita uttalanden om just arkeologi kan lyfta fram åsikter om ämnet ur det som sagts. I en textkritisk analys ingår

att hitta dolda tendenser. Jag kommer alltså här att anknyta till diskussionen om arkeologin som medel, vilket var ämnet för en av de intressanta sessionerna vid mötet i Nynäshamn.

Jag ämnar med detta inlägg formulera en alternativ ståndpunkt utifrån den av Raä drivna kulturarvspolitiken. Arkeologins aktiva roll på samhällsscenen kan inte ifrågasättas. Däremot är *innehållet* i den förda kulturpolitiken värt att skärskåda, så som det kommer till uttryck i programförklaringar, debattinlägg och praktik.

Jag vill utifrån denna grundinställning beröra flera punkter. Raä:s uppdrag från regeringen uttrycks i ganska kortfattade direktiv. De strategiska planerna för verksamheten under åren 2004–2006, »Kulturarv i tiden – angeläget, tillgängligt, användbart!», och »FoU-program för kulturmiljöområdet 2006–2010» tar utgångspunkt i övergripande mål och direktiv vilket är naturligt för ett statligt verk.

I visionen för 2004–2006 konkretiseras arbetet på fyra »Fokusområden». De är »Strategisk omvärldsorientering och utvärdering», »Angelägen kunskap och tryggad kompetens», »Former för ökad delaktighet och breddat ansvar» samt »Effektiva verktyg och system».

I det nya FoU-programmet för 2006 till 2010 fokuserar man på tre »Tematiska områden». De är »Plats och tradition», »Landskap med historia» och »Moderna kulturarv». Det är svårt att se något av dem som uttryckligen tillämpligt på arkeologisk verksamhet. Givetvis ger »Plats och tradition» och »Landskap med historia» en sådan ingång. Vid en närläsning av vilka forskningsområden som förordas är det emellertid tydligt att inriktningen är förmedling och kontakt samt bruka och bevara som avses. Sakinnehåll med direkt koppling till historisk kunskap fattas.

Med utgångspunkt i strategidokumentet och det nya FoU-programmet går det att formulera

en annan ståndpunkt än den som utkristalliserats. Sättet att förhålla sig till direktiven från Kulturdepartementet är enligt mitt sätt att se inte reglerat till innehåll så som det framställs i debatten. En av hållpunkterna blir att visa på en alternativ tolkning av »Fokusområde 2» i »Kulturarv i tiden» som direkt påverkar arkeologin.

En andra hållpunkt hänger ihop med den föregående. Kunskapssynen bland dem som pläderar för en samtidsförankrad arkeologi är vag och arkeologin som vetenskap blir otydlig. Detta får effekter som i nuläget inte behöver vara problematiska men som med annorlunda samhällsklimat kan stjälpa goda avsikter över ända. Jag hävdar att det idag kan skönjas en motsättning som bör uppmärksammas, den mellan att vara kritisk arkeolog och att verka som tjänsteman inom kulturmiljövärderna.

Det demokratiska utgångsläget

I en artikel 1995 diskuterade Stig Welinder om och hur svensk arkeologi deltar i den svenska samhällsdebatten. Han menade att svensk arkeologi är så formellt integrerad i samhället att delaktigheten inte kan ifrågasättas. Påverkan från Raä:s sida är mycket tydlig och genomsyrar verksamheten. Ett sådant tillstånd visar hur viktig den formella styrningen av arkeologin är, och som en följd av detta, även det politiska innehållat.

Varifrån kommer intresset för arkeologi som politisk arena? För att förstå det måste man se till den förändring som generellt skett inom sektorn under de tre senaste decennierna. Tobias Harding (2004) vid Tema Q, Linköpings universitet, har klarlagt de beslut som fört fram till dagens kulturarvspolitik. Han har fördjupat sig i de styrmedel som den socialdemokratiska regeringen använt i syfte att använda kulturarvet i demokratiprocessen. Kulturrådets betänkande »Ny kulturpolitik» från 1972 anslöt till en framstegsorienterad syn på kulturen, menar Harding. Kulturarv som begrepp fanns inte, utan kultur stod för traditionella värden som konst och medier. Synen var framstegsvänlig och man ville skapa möjlighet för »eftersatta grupper» att integreras i ett socialt sett idealt Sverige. Det kunde man uppnå genom engagemang i bildningsförbund och offentliga institutioner. Kon-

tinuiteten med forna tiders »svenskar» skulle stärkas.

Vid formuleringen av kulturpropositionen 1996 var förutsättningarna ändrade. Insikten om att Sverige blivit ett mångkulturellt samhälle ställde nya krav på vad som skall känneteckna ett nationellt kulturarv. Det räckte inte längre att ge möjlighet för socialt sett »eftersatta grupper» att ta del av det. Ett mångfaldsperspektiv infördes som gjorde att man talade om »kulturarv» i pluralis. En ensidig bild av det förflutna inom rikets gränser var varken möjlig eller önskvärd att bibehålla. En etniskt sett homogen befolkning, även den med socialt sett »eftersatta grupper», lämnade scenen och ett mångkulturellt samhälle där varje grupp har sitt kulturarv trädde fram som grund för kulturpolitiken.

Det som avviker i dag jämfört med kulturpolitiken under 1970- och 80-talen är enligt Harding sättet att utöva den. Idag är dess verkställande mera ett medel än ett mål och visar på direkt engagemang från politiskt håll i hanteringen av kulturarvet. När Kulturutredningen 1996 gick på remiss vägrade sig flera instanser mot åsikten att kulturpolitiken skulle främja ett »positivt bruk» av kulturarvet. I slutdokumentet togs denna inriktning bort eftersom termen »positivt bruk» får en politisk innebörd då någon måste avgöra vad som är föredömligt (Harding 2004, s. 6). Harding menar att formuleringen ger uttryck för hur regeringen tänker kring kulturarvet. Det är med den bakgrunden projekt som Levande historia, Forum för världskultur och Världskulturmuseet skall ses. Det sistnämnda ingick inte i Kulturutredningens förslag, utan genomdrevs med tydlig vilja av regeringen (Harding 2004, s. 8). Det är emellertid viktigt att påpeka att regeringen genom departementet inte detaljstyr praktiken och dess innehåll. Därför är det rimligt att se Raä:s utformning av kulturarvspolitiken som en praxis utarbetad inom verket. I denna politikens omsättning i konkreta förslag och handling ingår även arkeologin.

Ståndpunkten att arkeologin är förankrad i samhället och arkeologen inte är en objektiv betraktare har funnits sedan 1970-talet (Welinder 2003, s. 101 ff). Insikten om att vetenskap är bunden till världsbilder förankrade i samtiden har frigjort och vidgat ämnet. Ett viktigt resul-

tat har blivit att tanken på en allenarådande homogen historia har lämnat plats för den mångfald som existerat i det förflutna. Andra än de som satt ett tydligt märke i historieskrivningen har fått en rättmätig plats. Förändringen i synsätt har resulterat i att även dagens ohörda röster ska komma till tals. Under senare år har arkeologers demokratiska ansvar kommit i fokus som ett konkret resultat av den teoretiska diskussion som förts ur ett postmodernt kritiskt perspektiv. En ståndpunkt är att skapandet av det förflutna länge har utgått från en elit som bestämt vad som bör bevaras och berättas. Urvalet har definierats som en statisk kanon med nationalistiskt anslag. Kulturarvet ingår nu i stället i en dynamisk process eftersom urvalet hela tiden omförhandlas. Medborgarna kan yttra sig genom en deltagande demokrati som ses som ett tillägg till den representativa demokratin (Burstrom et al. 2004, s. 142 f).

För den antikvariska verksamheten innebär detta att man skall föra en dialog med allmänheten och återkoppla reaktionerna till genomförandet under processens gång. Metoder att ta del av uppfattningarna kan vara intervjuer och opinionsundersökningar. Jag sympatiserar med synsättet, men genomförandet medför komplikationer. Hur dialogen skall föras och vilka som kan sägas representera »medborgarna» är otydligt. Hur en befolkning skall avgränsas är ett av problemen, eftersom vi får räkna med att sårintressen styr urvalet även från »medborgarnas» sida. Metoder för intervjuer och enkäter är också ett område som kräver särskild kompetens. Om vi inte är medvetna om detta hamnar vi lätt i en romantisk uppfattning om »folket» som homogen essentiell grupp.

Om Raä skall göra skäl för sin roll som forskningsanknuten organisation borde just den kritiska granskningen av den egna verksamheten ingå i arbetet. Inom organisationen finns kompetent personal med stor forsknings- och fälterfarenhet. Tystnaden i den offentliga debatten och på mötet i Nynäshamn visar att ramarna för diskussionen är snäva. De grundläggande direktiven för all statligt styrd arkeologi tycks uppfattas som absoluta. I Nynäshamn hörde jag själv att det vore »odemokratiskt» och till och med »obstruerande» att kritisera ämbetsverkets sätt

att detaljforma och utföra uppdraget. Det är olyckligt om avvikande eller kritiska åsikter uppfattas på detta sätt. Inom ramen för direktiven finns det utrymme att formulera en annan linje för konkretisering av visionen.

Retorik och norm

Drivkraften bakom en vision kan vara stark. Uppenbarligen har de som förespråkar att arkeologin skall brukas aktivt i samhällsbygget enligt Raä:s direktiv en sådan. Argumentationen för behovet av förändring tenderar emellertid att bli så starkt retorisk att nyanserna försvinner. För att motivera en kursändring är det vanligt att tidigare insatser förtigs, förringas eller förvrids. Det är därför inte förvånande att man får se verksamheten beskriven som inriktad på uppordning av föremål och typologi.

»Alltför många arkeologer sorterar yxor och smycken, och för få berättar om forntidens mångkultur och spännande utgrävningar» stod det att läsa i *Dagens Nyheter* den 15 oktober 2004. På andra ställen i pressen framställs kritiker av den nya inriktningen enbart som »konservativa» (Höjer 2005). Ett tydligt svart-vitt tänkande röjs i påståendet att »Vi har de som hävdar tron på den slutna institutionen som sätter sin egen agenda och vi har de som vill engagera sig i och bli påverkade av dagens samhälle» (Johansen i *Svenska Dagbladet* 23/2 2005).

Jag kan förstå att det är frestande att ta avstamp i »konservativa» kollegor vid formuleringen av nya innovativa perspektiv. Nu är det inte så enkelt. I retoriken förtigs en stor mängd individuella och institutionella insatser med inriktning på just de områden som sägs vara eftersatta. Vid Tema Q, Linköpings universitet, finns kvalitativ forskning om kulturarvsbruket. Resultatet av arbeten därifrån integreras redan i grundutbildningen vid Institutionen för arkeologi och antikens historia i Lund. Genom uttalanden som de ovan citerade negligerar man också de arkeologer som sedan länge arbetar medvetet med att visa på sambandet mellan nuet och synen på det förflutna. Det finns flera arbeten från 1990- och 2000-talet som påvisar hur kulturmöten fungerat i det förflutna och där man studerar social förändring.

Citaten vittnar om en bristande omvärlds-

analys. Behovet av att skapa en antites till andras insatser för att sätta sin prägel på dagordningen har fått till effekt att Raä:s språkrör fjärrmat sig från de antikvariskt praktiserande arkeologerna. Det är tydligt att den dialog som man menar är viktig i samspelet med »medborgarna» inte omfattar den egna personalen. Därför finns idag en klyfta som måste överbyggas mellan arkeologin som medel att förändra samtiden och som medel att förstå människans förflutna. I denna fråga är min ståndpunkt att kunskapen om agerande människor i det förgångna har en emanciperande kraft även i dagens samhälle.

Debatten i dagspressen är till sin natur dualistisk, där åsikterna målas i skarpa kontraster. Om man vill ha exempel på vilken bild av arkeologin som Raä vill ge till allmänheten måste man lämna de generella ramar som uttrycks i »Kulturarv i tiden» och läsa texter som är riktade utåt. Tidningen »Arkeologi idag» från 2004 är en källa till den rådande synen på vad arkeologi bör vara. Den »vill visa på bredden och helheten, vad som händer idag inom forskning och utveckling, uppdragsarkeologi och inventering, kunskapsuppbyggnad och myndighetsarbete» (Riksantikvarie Inger Liliequist i förordet). En analys av innehållet avslöjar emellertid stora brister om man vill veta något om det förflutna eller uppdragsarkeologi. Genomgående teman är samtidsarkeologi, existentiell reflektion hos enskilda arkeologer, arkeologi som arbetsmarknadspolitisk insats för långtidsarbetslösa, arkeologi som populärkultur och identitetsskapare i samtiden. Det förflutna existerar inte.

På framsidan av tidningen står »Man kan använda historia till vad som helst». Detta lösryckta citat från en intervju med Jan Guillou blir ytterst intressant om vi placerar in det i sitt sammanhang. Han säger »Det är viktigt med historia för att vaccinera mot politikens vilja att förvränga historien för att styrka sina egna argument. Det jag har lärt mig är att man kan använda historien till vad som helst. Det är ett problem, men det är ett kul problem också. Det gör historien levande och att den alltid kan omprövas» (*Arkeologi idag* 2004, s. 4). I sitt lösryckta tillstånd ger citatet sken av att det förflutna är godtyckligt, att det är ett redskap för samtidens behov. Guillous åsikt får en helt annan innebörd

i sin helhet. Vaccinet som går att använda mot en »dagspolitisering» av arkeologin är reflektion och kunskap. »Utan fiskbensräknare skulle jag inte kunna skriva mina böcker», menar han.

Begränsningen i perspektivet som det framstår i program, skrifter, debatt och i signalerna utåt till medborgarna är tydlig. Eftersom Raä är normativt inriktat som verkställande organ för kulturpolitiska beslut är det synnerligen viktigt att man kan upprätthålla en bredd i sina direktiv. Så är inte fallet enligt debattinläggen.

Låt oss återvända till strategin »Kulturarv i tiden» och se hur dokumentet kan användas om man inte delar den syn som framhållits som norm. I visionen för verksamhetsåren 2004 till 2006 möter vi fyra »Fokusområden» som konkretiserar det uppdrag man tilldelats. Tyngdpunkten ligger tydligt på fokusområde 3, »Former för ökad delaktighet och breddat ansvar». Jag vill framhålla behovet av att förtydliga fokusområde 2, där Raä vill satsa på »Angelägen kunskap och tryggad kompetens». Vad detta innebär för arkeologin är nämligen svårt att se. Kunskapsuppbyggnaden gäller reflektion över bruket av kulturarvet. En vidare tolkning av uppdraget skulle också kunna öppna för prioritering av sakkunskap baserad på konkreta resultat från uppdragsarkeologin. Som det idag tolkas läggs ämnesspecifik kunskap åt sidan, liksom i det nya FoU-programmet.

Att inriktningen blivit ämneskritisk, men svag om man vill värna om innehållet, ser jag som ett uttryck för en vetenskaplig grundsyn. Den postmoderna diskursen öppnar upp för att kunskap är relativ, att det finns »flera historier», vilket också framhävs i perspektivdelen i det nya FoU-programmet. Arkeologi ses som en av arenorna där man kämpar om makten över samtiden. Men en blottläggning av dolda tolkningsperspektiv innebär inte automatiskt att kunskap enbart kan användas för dekonstruktion. Ur demokratisk synvinkel är det viktigt att arkeologin har en utgångspunkt i ämneskunskap.

Björn Magnusson Staaf (2004, s. 52) har uttryckt det tydligt: »The seemingly liberal attitude that anything goes can actually be a most powerful tool of oppression. Debates become

pointless if all arguments are considered to have exactly the same interest and value. If everything is left arbitrary, then criticism of existing power structures, for example, can be easily dismissed as mere opinions. Those benefiting from existing social configurations can therefore remain indifferent to political debate.» Ämneskunskap om det förflutna borde därför vara bättre accentuerad inom det definierade uppdraget. Det stärker arkeologins roll i samhället samt ger en god grund för forskning om mångfald och demokrati.

Arkeologi som politik eller en kritisk arkeologi?

Som Stig Welinder (2003, s. 170) framhållit är dagens intresse för kulturarvsbruk i miljöer där människor lever och verkar sprunget ur ett antropologiskt kulturbegrepp. Värdet ligger i bruket av en levande kulturmiljö, inte bevarandet av en utvald uppsättning fornminnen. Förbindelsen med den postmoderna diskursen är tydlig, eftersom den förordar en sprängning av en elitistisk kultursyn och etablering av nya former för dialog med medborgarna. Intresset för arkeologi i förorten, hypoteser baserade på orsbeckningsens frågor och integrationssträvanden är konkreta uttryck för detta. Målet är en ny form av identitet bortom nationell historiskrivning. En sådan vision är givetvis lovvärd och upptar en rättmätig plats inom den arkeologiska sfären. Eftersom denna strävan framhålls som norm från Raås sida har det skett en förskjutning mot senare tiders miljöer och samtidens historieuppfattning. Arkeologi som syftar till att studera människan i det förflutna kommer i kläm.

Detta är ett resultat av en alltför instrumentell syn på hur ämnet kan påverka människors identitet. Det ligger mycket i påståendet att det är svårt att skapa en känsla av närhet mellan nu levande människor och fornlämningar (Welinder 2003, s. 170). Ett kulturarv som ligger ett par generationer bort är mer begripligt. Stenålderns jaktstationer är inte lika lätta att bruka i bygget av en platsidentitet som det industriella arvet. Även om arkeologin är en del av politiken i sin samtid har emellertid ämnet en livslängd bortom alla kulturpropositioner. Som inriktningen definieras idag resulterar den i mannaminnets

tyranni över ett förflutet som inte direkt kan kopplas till det egna livet.

Vad händer om vi inte förhåller oss kritiskt till denna instrumentella politiska arkeologi? Ett belysande exempel är när antikvarieters etiska uppfattning krockar med dagspolitiken. I danska Kolding har Venstre och Dansk folkeparti krävt att få påverka innehållet i en utställning om de skilda etniska grupperna i staden, initierad av kommunens integrationsråd (*Politiken* 14/2 2005). För att medel skulle tillfalla projektet krävde politikerna att problemen vid kulturmötet mellan muslimsk och kristen kultur, invandrades bristande medverkan i arbetslivet och deras överrepresentation i brottsstatistiken skulle lyftas fram. Givetvis är ansvarsfördelningen formellt sett korrekt. Kommunala tjänstemän, som i det aktuella fallet, har till uppdrag att verkställa politiskt fattade beslut. Ändå kan det uppstå samvetsbetänkligheter. Hur förhåller vi oss till en sådan detaljstyrning om vi inte delar uppfattningen? Vad ska man göra om man inte anser frågorna relevanta eller om kraven avviker från den egna synen på människors lika värde? Antingen får man begära avsked som antikvarie eller förhålla sig kritisk till en kraftigt politiserad profilering av integrationsfrågorna. Jag vill framhålla det sistnämnda som en framkomlig väg.

Arkeologin som medel

Mötet »Mångfald eller splittring» i Nynäshamn 2004 hade som vision att spegla dagens arkeologiska scener och försöka peka ut vägar framåt. Jag har avsiktligt varit mycket kritisk för att tydliggöra de motsättningar som kommit i dagen. Det finns också positiva förändringar som gäller både ämnets inomvetenskapliga utveckling och dialogen med medborgarna. Att kulturarvet så tydligt lyfts fram som en del av samhället är viktigt för hela sektorns existensberättigande, däri även arkeologin. Det är givet att verksamheten ska vara »nyttig» i den mening att vi ska nå kunskap om kulturmönster i det förflutna. Mångfalden av mänskligt liv är i sig emanciperande och hjälper oss att reflektera över just vår stund på jorden. Erfarenheterna från fält och forskning måste förmedlas till dagens medborgare.

Öppenheten mellan uppdragsarkeologin och allmänheten har förbättrats genom medvetna

satsningar. I vardagen har mötet mellan fältarkeologer och ordsbor alltid varit ett spännande inslag. Vid schaktkanten får man nya kontakter och inblick i hur folk funderar kring förflutenheten. Idag använder vi aktivt utgrävningen som kontaktyta mellan besökare och det arkeologiska fältarbetet för att förmedla resultaten till samhället. Här finns en fantastisk resurs. Genom djupintervjuer med besökare och guider som arbetar inom arkeologiska projekt skulle Raä kunna få en god inblick i vilka frågor medborgarna har. Ett aktuellt exempel är dokumentationen av kyrkan i Södra Råda. Där har en bred satsning gjorts på både kvalitativ arkeologi och dialog med befolkningen.

Positiva satsningar som präglat Raä under de senaste åren är användningen av Internet som verkligen låter den intresserade allmänheten göra egna undersökningar. Databaser som FMIS är ett stort steg mot ett demokratiskt kulturarv och kommer att vara en omistlig hjälp för alla som söker fakta om sin hembygd. För mig som lärare i historisk arkeologi har tjänsten »Kulturmiljöbild» varit en utmärkt källa inför föreläsningar om både sakobjekt och kulturmiljö.

Digitalt baserad är även Raä:s webbsajt och den som redigeras av UV. Jag har följt utvecklingen under några år och uppskattar de informativa och kunniga texter som man möter. Medborgarna har en stor möjlighet att detaljrikt följa de utgrävningar som UV gör. Även andra arkeologiska aktörer håller sina webbsajter aktuella. Denna kontaktyta med allmänheten kommer att få allt större betydelse och det skulle vara mycket intressant med en studie över hur informationen fungerar ur ett användarperspektiv. En webbsajt kan lätt göras interaktiv med ett diskussionsforum där det finns möjlighet att ställa frågor och lägga fram egna hypoteser till diskussion.

Även »äldre» former av media har utvecklats. De flesta grävande institutioner erbjuder idag en rik flora av böcker riktade till den intresserade allmänheten. I ett tioårigt perspektiv har inte minst UV:s skrifter blivit en tross mellan fältarkeologin och allmänheten. Till både form och innehåll håller böckerna hög klass, inte minst tack vare den tydliga forskningsinriktning som idag präglar uppdragsarkeologin.

Det som enligt min uppfattning utan tvivel kommer att påverka vårt område mest under de kommande tio åren är om UV med sin uppdragsarkeologi skiljs från Raä. Oavsett för- och nackdelar kommer en skilsmässa att organisatoriskt fjärma Raä från den arkeologiska vardagen. Kompetens och mångårig erfarenhet kommer att försvinna och relationen blir likställd med den till andra grävande institutioner. UV:s separation från Raä kan leda till att verket lägger än mer tyngdpunkt på förmedling och dialog, forskning om kulturarvsbruk och samtidsreflektion. Formen riskerar att ta över innehållet. Kulturmiljöavdelningen på Raä kommer fortsatt att få en diger uppgift att stödja forskning och utveckling rörande den arkeologiskt inriktade delen av kulturarvet. Mångfalden inom svensk arkeologi måste komma i fokus, vilket jag anser inte har varit fallet inom ramen för den rådande strategin.

Det konkreta innehållet i Raä:s vision »Kulturarv i tiden» ger utrymme för en syn på arkeologin där även historisk kunskapsuppbyggnad och ämneskompetens får plats. Detta har tonats ner till förmån för reflektion och kommunikation. Den ena inriktningen utesluter emellertid inte den andra. Arkeologin behöver inomvetenskaplig kritik och förnyelse som tar utgångspunkt i samtidens behov. Men i iveren att förankra kulturarvet i samhället har kunskapsbasen fått stå tillbaka för samhällsdialogen. Det håller inte i längden. Vare sig vi arbetar med frågor som kommer från »medborgarna» eller oss själva måste hypoteserna möta en väldokumenterad empiri. Då behövs teoretiskt och metodiskt kunniga arkeologer. En suddig kunskapssyn utarmar arkeologins starka sida som är att skapa fundament för god historia där det okända förflutna lockar till nyfikenhet och självreflektion.

Det finns en annan roll vi har som arkeologer, vilket exemplet från Danmark belyser. De som utbildats inom universitetsvärlden och verkar inom sektorn har också ett intellektuellt ansvar att framföra kritik mot grundsynen som präglar kulturarvspolitiken. Jag har försökt ta det ansvaret med denna text i syfte att visa hur det går att förstärka arkeologins position i samhället. Vi måste ställa oss frågan hur vi ser på det förflutna. Har det något att säga oss, något som inte kommer ur oss själva?

Enligt min åsikt kan vi inte acceptera att det förflutna enbart ses som en spegling av vår samtid. Ur ett verkligt kritiskt perspektiv kan man säga att vi i så fall skulle överge de människor som inte kan försvara sina särintressen i dagens samhälle. Deras stämmor ur det förgångna är det vår plikt som arkeologer att lyssna till. Det är forskning och tolkning som ska bära empirin bort från spekulatörens magra jord. Då sår man nya tankar hos besökarna på museer och i Raås nya Informationstorg i Östra stallet. För en ny historia behövs konkret kunskap om förhållandena bortom mannaminnet. Risken är annars att man gör sig urarva, att arkeologi och historia tunnas ut till »berättelser» och inte ger något tuggmotstånd mot förenkling, tidsbunden politisering och harmonisering.

Referenser

- Arkeologi idag*. 2004. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Burström, M.; Elfström, B. & Johansen, B., 2004. Serving the public. Ethics in heritage management. Karlsson, H. (red.) *Swedish archaeologists on ethics*. Lindome.

- FoU-program för kulturmiljöområdet 2006–2010*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Harding, T., 2004. *Det breddade kulturarvet och den romantiska nationalismen. Synen på »nation» och »kulturarv» i svensk nationell kulturarvspolitik. Ett paper för konferensen Demokratiskt kulturarv*. http://www.historiebruk.net/Seminarer/Demokratiskt_kulturarv/ett_demokratiskt_kulturarv.htm. Hämtat 2005-01-14.
- Höjer, H., 2005. Bråket om kulturarvet. *Forskning & Framsteg* 2005:1. Stockholm.
- Kulturarv i tiden – angeläget, tillgängligt, användbart! Vision och strategi 2004–2006*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Magnusson Staaf, B. 2004. To remodel society – democracy and archaeology. Bolin, H. (red.). *The interplay of past and present*. Huddinge.
- Welinder, S., 1995. Swedish society, Swedish archaeology, and the public debate. *Current Swedish Archaeology* 3. Stockholm.
- 2003. *Min svenska arkeologihistoria. Ett ekonomiskt och socialt perspektiv på 1900-talet*. Lund.

Mats Roslund

Institutionen för arkeologi och antikens historia
Sandgatan 1
SE-223 50 Lund
Mats.Roslund@ark.lu.se

En bild säger mer än tusen ord

Om behovet av nya riktlinjer för avbildningar av föremål i arkeologisk rapportering.

Kvalitén och omfattningen av redovisningen av det arkeologiska källmaterialet ska inte vara beroende av den rådande teoretiska diskursen då denna i motsats till det arkeologiska källmaterialet är föränderlig. Därför är det viktigt att sträva efter en så objektiv och grundlig redovisning som möjligt, vilket leder till att samma redovisning kan användas i ljuset av en mängd olika diskurser.

Mot bakgrund av dessa inledande meningar vill jag framföra åsikten att dagens arkeologiska undersökningsverksamhet är i behov av nya riktlinjer för hur den deskriptiva delen av en arkeologisk rapport ska utformas. Målet för denna del

bör vara att största möjliga mängd information tas tillvara och tillgängliggörs. Ett exempel på undermålig redovisning är underlåtenheten att avbilda föremål, alltför vanlig i rapporter från 60- och 70-talen.

Min mening är att denna brist är påtaglig även i dagens arkeologiska rapportering. En av orsakerna kan vara att renodlade föremålsstudier inte längre är så vanliga i den akademiska världen. Oavsett rådande diskurs anser jag det vara viktigt att informationen, i detta fall avbildningar av föremål, finns tillgänglig för framtida forskare och eventuellt nya teoretiska överbyggnader. Därför är det viktigt att till fullo ta till va-